

*Erna van Koeven & Elke van Putten  
Hogeschool Windesheim  
Contact: Bh.van.koeven@windesheim.nl*

## **Op zoek naar rijk taalbeleid in het vmbo**

### **1. Inleiding**

Uit de meest recente peiling naar leesvaardigheid in het voortgezet onderwijs blijkt dat het niet goed gesteld is met de leesvaardigheid in het vmbo (Inspectie van het Onderwijs 2024). Op een klein vmbo in een dorp in Midden-Nederland gaan we in een ontwikkeltraject ‘taal en lezen’ op zoek naar hoe taal- en leesproblemen er in de praktijk uitzien en hoe we de taal- en leesontwikkeling kunnen stimuleren. We gaan daarbij uit van het concept ‘rijke taal’. Onder rijke taal verstaan we dat taalontwikkeling bepaald wordt door de rijkdom van het mentaal netwerk (het taalgeheugen). De uitbreiding van dat netwerk is verbonden met ervaringen en kennis, met verhaalstructuren en met emotionele betrokkenheid daarbij. Onder onderwijs gebaseerd op rijke taal verstaan we dat er duurzaam aandacht is voor de ontwikkeling van een ervarings-, kennis- en taalbasis, dat het leren betekenisvol is en dat het leren over langere tijd gespreid is. Ook is er sprake van verbinding tussen vakdomeinen, tussen vakken en tussen de school en de samenleving (van Koeven & Smits 2023).

In het ontwikkeltraject zijn de docenten van alle vakken aanwezig. We zien taalontwikkeling immers niet alleen als een opdracht voor het vak Nederlands, maar juist als een opdracht voor alle vakken. De eerste stap om te komen tot taalbeleid, is het verwerven van kennis over taalontwikkeling en rijke taal (van Koeven & Smits 2023). Vervolgens stellen we de volgende vragen die we in verschillende bijeenkomsten proberen te beantwoorden.

- Wat zie je in je dagelijkse praktijk als het gaat om taal en lezen?
- Wat zie je in je dagelijkse praktijk als je onderzoeksmatig kijkt?
- Wat zijn concrete ontwikkelpunten?
- Wat hebben we uitgeprobeerd?
- Hoe ziet taalbeleid er dan uit?

We bespreken hier de antwoorden op de vragen en de implicaties voor taalbeleid.

## 2. Wat zie je in je dagelijkse praktijk?

Leraren gaan met elkaar in gesprek om in kaart te brengen welke problemen ze ervaren bij hun onderwijs in taal en lezen. Ze noemen dat de leerlingen vaak uit een weinig rijke thuistaalcultuur komen, dat er vaak dialect wordt gesproken en dat een klein aantal leerlingen anderstalig is. Ze zien grote problemen met lezen. Leerlingen begrijpen hun vakboeken en hun opdrachten vaak niet. Ook met het mondeling taalgebruik zijn er problemen. Leerlingen hebben weinig spreekdurf en vaak een kleine woordenschat. Schrijven zijn ze niet gewend. Ze vinden het moeilijk om langere teksten te schrijven, hun teksten zijn weinig begrijpelijk en ze hebben moeite met spelling en interpunctie. Leerlingen worden vaak ziek gemeld, ook als er toetsen zijn.

## 3. Wat zie je in je dagelijkse praktijk als je onderzoeksmatig kijkt?

We spreken af dat alle leraren in de eigen klassen en op een zelfgekozen manier verder onderzoek doen naar taal en lezen in hun vakken. In de terugkoppeling blijkt dat ze daarvoor vragenlijstjes hebben ingezet, dat ze gesprekken hebben gevoerd met leerlingen en met ouders, dat ze observaties hebben verricht in hun klas en in andere klassen, en dat ze methodes hebben bestudeerd. Zo hebben ze inzicht gekregen in lezen in de thuissituatie. In lang niet alle gezinnen wordt gelezen. Ze hebben gezien dat leerlingen zowel problemen met leesteknik als met leesbegrip laten zien. Ook is er weinig concentratie tijdens het lezen. Bovendien hebben ze methodes geanalyseerd en concluderen ze dat de teksten erg informatiedicht zijn, en moeilijk te begrijpen. Ook merken ze op dat de leescultuur op school weinig zichtbaar is, en dat lezen en schrijven in lessen vaak wordt vermeden. Leerlingen hebben bovendien weinig zicht op hun taal- en leesproblemen. Tot slot signaleren de leraren dat er geen doorgaande lijn is vanuit de basisschool.

## 4. Wat zijn concrete ontwikkelpunten?

In het algemeen blijkt dat het taal- en leesprobleem als een gezamenlijk probleem wordt ervaren en dat de noodzaak om te zoeken naar oplossingen zeker wordt gezien. Een belemmering is dat leraren in de bovenbouw sterk gebonden zijn aan de exameneisen en weinig extra tijd kunnen vrijmaken. We concluderen dan ook dat het van belang is om met nieuw taalbeleid in te zetten op de onderbouw. In latere instantie kan het dan worden doorgetrokken naar de bovenbouw.

Concrete ontwikkelpunten binnen het traject zijn het organiseren van een leescultuur waarin boeken zichtbaar aanwezig zijn in de school en waarin regelmatig gelezen/geluisterd wordt. Daarbij is het belangrijk om onderwijs te creëren dat ervoor zorgt dat leerlingen teksten, thema's en opdrachten beter begrijpen, dat meer inzet op lezen

en schrijven, dat meer samenwerking tussen de vakken stimuleert, dat nagaat hoe het team sterker kan functioneren als rolmodel, dat de mogelijkheden verkent om een doorgaande lijn te ontwikkelen vanuit de basisschool en er aandacht voor heeft om taal en lezen een terugkerend onderwerp te laten zijn op iedere teamvergadering.

## 5. Wat hebben we uitgetoetst?

De leraren nemen de ontwikkelpunten als uitgangspunt voor het uitproberen van kleine veranderingen in hun dagelijkse praktijk. Er worden verschillende keuzes gemaakt. Leraren gaan voorlezen over hun vak, vertellen over de boeken die ze zelf lezen, zorgen voor de aanwezigheid van boeken over hun vak in hun lokaal, zoeken naar tijd voor vrij lezen, en betrekken leerlingen bij het kiezen van boeken voor de school. Ze proberen uit hoe het werkt om vakteksten en opdrachten samen met leerlingen te lezen, en ze geven meer schrijfoopdrachten.

In een van de bijeenkomsten van het ontwikkeltraject vertellen ze over hun projecten en inspireren elkaar.

## 6. Hoe ziet taalbeleid eruit?

De verschillende stappen tijdens het traject vormen de basis voor taalbeleid. Uitgangspunt is de visie die samen met het team handen en voeten heeft gekregen en als volgt luidt:

*“We willen ervoor zorgen dat onze leerlingen een ervarings-, kennis- en taalbasis ontwikkelen die de minder rijke taalsituaties thuis kan compenseren en ervoor zorgt dat leerlingen taalvaardig en vrijmoedig aan de maatschappij kunnen deelnemen. Daarbij houden we er rekening mee dat taal- en leesontwikkeling voor een groot deel een ontwikkelproces is waar we de voorwaarden voor moeten scheppen en dat kennis- en taalontwikkeling onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Dat betekent dat alle vakken een rol spelen in ons taalbeleid”.*

Deze visie werken we uit in vier concrete thema's die door de leraren samen verder worden ingevuld.

- Hoe zorgen we voor een zichtbare taal- en leescultuur op school?
- Wat kunnen leraren doen om rolmodel te zijn voor taal en lezen?
- Hoe kunnen leraren ervoor zorgen dat er meer gelezen en geschreven wordt?
- Wat kunnen we doen om leerlingen te helpen met kennisverwerving en te stimuleren tot denken?

De visie en de aangedragen ideeën worden door een werkgroep verder uitgewerkt tot taalbeleid.

## Referenties

- Inspectie van het Onderwijs (2024). ‘Peiling Leesvaardigheid einde leerjaar 2 voortgezet (speciaal) onderwijs’. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Koeven, E. van & A. Smits (2023). *Rijke taal vmbo. Taaldidactiek voor het (voorbereidend) middelbaar beroepsonderwijs*. Meppel: Boom Uitgevers.
- Westen, W. van der (2022b). “Bouwstenen voor een professionele schrijflijn. – Beroepstaal in het hoger onderwijs, deel 2”. In: *Levende Talen Magazine*, 109 (6), p. 28-34.
- Westen, W. van der & L. Graumans (2023). “Opleidingsspecifiek taalbeleid onder de paraplu van een taalbeleid vanuit een meertalig perspectief”. In: A. Mottart & S. Vanhooren (red.). *Zesendertigste Conferentie Onderwijs Nederlands*. Gent: Skribis, p. 147-154.
- Wierda-Boer, H., M. de Lange & F. de Vijlder (2020). ‘Verbindend vernieuwen. Hoe interne en externe samenwerking bijdraagt aan het verduurzamen van onderwijsinnovaties in het mbo’. Online raadpleegbaar op: <https://www.nro.nl/sites/nro/files/migrate/40.5.18500.002-eindrapport.pdf>.